

THE RELATIONS BETWEEN THE CHURCH AND THE STATE, REGARDED FROM HISTORICAL-LEGAL POINTS OF VIEW

LES RELATIONS ENTRE L'ÉGLISE ET L'ÉTAT, VUES DU POINT JURIDIQUE ET HISTORIQUE

RELAȚIILE DINTRE BISERICĂ ȘI STAT, PRIVITE DIN PUNCT DE VEDERE ISTORICO-JURIDIC

Drd. Protos. Lucian TEODOR-VID

Abstract

The Church, as an institution, cannot work for the salvation of believers unleashed by the material reality of life, let loose from earth and time, because its members are subject to these coordinates. From time and space, the two coordinates that govern the lives of people cannot escape anyone. The Church itself was born in time and therefore the Church must take into account all the conditions in which man can lead his life. The Church cannot act like this, because it does not rule and change the times, but it is within them. Thus, the Church seeks a permanence of good relations with the State.

Résumé

L'Église, en tant qu'institution, ne peut œuvrer à la délivrance des croyants, libérés par la réalité matérielle de la vie, lâchés de la terre et du temps, car ses membres sont soumis à ces coordonnées. De temps et espace, les deux coordonnées qui régissent la vie des gens ne peuvent échapper à personne. L'Église elle-même est née dans le temps et doit donc tenir compte de toutes les conditions dans lesquelles l'homme peut mener sa vie. L'Église ne peut pas agir ainsi, car elle ne règne pas et ne change pas les temps, mais c'est en eux. Ainsi, l'Église cherche une permanence de bonnes relations avec l'État.

Rezumat

Biserica, ca instituție nu poate să lucreze pentru mântuirea credincioșilor dezlegați de realitatea materială a vieții, dezlegați de pământ și de timp, deoarece membrii ei sunt supuși acestor coordonate. De sub timp și spațiu, cele două coordonate care guvernează viața oamenilor, nu se poate sustrage nimeni. Biserica însăși a luat naștere în timp și de aceea Biserica trebuie să țină cont de ansamblul condițiilor în care omul își poate duce viața. Biserica nu poate acționa astfel, pentru că ea nu cârmuiește și nu schimbă vremurile, ci ea se găsește înăuntrul acestora. Astfel, Biserica, caută o permanentizare a bunelor raporturi cu Statul.

Key words: *The Church and the State, the fundamental pillars of society*

Mots clé: *L'Eglise et l'Etat, piliers fondamentaux de la société*

Cuvinte cheie: *Biserica și Statul, stâlpii fundamentali ai societății*

Introducere

Pentru viața și misiunea Bisericii cea mai de seamă dintre realitățile istorice ale vieții omenești în continuă transformare este Statul.

Organizația statală privită în cadrul general al condițiilor vremii se integrează și ea între

acestea și poate fi numita condiția Statului, pe care Biserica a privit-o cu un deosebit interes și a ținut și trebuie să țină mereu seama de ea, ca fiind cea mai importantă dintre toate celelalte.

Dar, precum Biserica nu și-a format o teză de credință despre o anumită vreme sau despre condițiile ei, tot așa ea nu și-a fixat o învățătura sau o doctrină a ei, nici despre Stat, nici despre raporturile sale cu acesta. Intr-adevăr, nici în Sfânta Scriptură, nici în Sfânta Tradiție, și nici în Sfintele Canoane, nu se găsește vreo învățătura despre Stat în Sfânta Scriptură, nu se vorbește despre Stat, ci numai de stăpânirea pe care o reprezintă Statul în general, de atitudinea pe care trebuie să o aibă credincioșii și Biserica față de această stăpânire. Prin cuvintele *"împărăția mea nu este din lumea aceasta"* (Ioan 18,36) se arată că Biserica, deși organizată în chip de comunitate omenească, totuși ea nu se opune Statului și nici nu concurează împărăția acestuia, ci servește doar pentru ca oamenii să dobândească împărăția cerurilor.

1. Biserica, instituție divino-umană

Biserica este definită ca *"așezământ sfânt, întemeiat de Domnul nostru Iisus Hristos pentru mântuirea credincioșilor"*. A fost întemeiată de Mântuitorul pe Cruce (Fapte 20,28) și s-a organizat în chip de comunitate religioasă la Cincizecime când a luat ființă la Ierusalim prima comunitate creștină (Fapte 1,8). Capul Bisericii este Hristos (Efeseni 5,23) Biserica este trupul Lui (Coloseni 1,18), iar credincioșii sunt mădulare ale Bisericii (Romani 1,5; 1 Cor. 12,27).

Sub acest aspect de comunitate religioasă, Biserica se înfățișează ca un corp comunitar organizat, format din mai multe categorii de membrii constituiți în comunități organizatorice de mai multe feluri, având organe speciale de conducere și folosind numeroase mijloace pentru ducerea la îndeplinire a lucrării sale religioase¹

Ca subiect de drept, Biserica poate fi definită drept comunitate religioasă, al cărei țel este înfăptuirea mântuirii membrilor săi, prin folosirea mijloacelor care intră în alcătuirea puterii bisericești.

Pentru determinarea mai precisă a noțiunii de Biserica în calitate de subiect de drept, trebuie menționat că ea trebuie privită doar ca realitatea la care se pot aplica regulile de drept pe lângă cele religioase și cele morale.

2. Raportul dintre Biserică și Stat

Scriptura nu ne vorbește despre Stat, ci numai de stăpânirea pe care o reprezintă Statul în general, de atitudinea pe care trebuie să o aibă credincioșii și Biserica față de această stăpânire. Prin cuvintele *"împărăția mea nu este din lumea aceasta"* (Ioan 18, 36) se arată că Biserica, deși organizată în chip de comunitate omenească, totuși ea nu se opune Statului și nici nu concurează împărăția acestuia, ci servește doar pentru ca oamenii să dobândească împărăția cerurilor. Că acesta este interesul adevărat al cuvintelor, o adevărește faptul că, însuși Mântuitorul a rezistat pilduitor, pentru conducătorii de totdeauna ai Bisericii, ispitei de a lua în stăpânire împărățiile lumii acesteia (Matei 4, 8-9; Luca 4, 5-6).

Atitudinea aceasta a Bisericii față de Stat s-a reflectat și în normele ei legale, în canoane și chiar în cultul ei public, prin rugăciunile ei speciale, pentru stăpânirea politică pentru conducerea statelor.

Astfel, în cea mai veche colecție de canoane, cităm ca: *"Dacă vă defaimă cineva fără dreptate pe împart sau pe dregători să ia pedeapsă; și dacă va fi cleric să se caterisească, iar de va fi laic să se afurisească"* (Canonul 84, apostolic)².

Așa după cum ne prezintă Sfinții Părinți și scriitorii bisericești, Biserica a apărut ca societate a credincioșilor creștini, în cadrul statului roman sclavagist³ ea și-a înjghebat organizația sa socială în condițiile orânduirii sclavagiste.

¹ Arhid. Prof. Dr. Nicolae Floca, *Drept canonic ortodox. Legislație și administrație Bisericească*. Vol I, București, 1990, p. 151.

² Dr. Nicolae MILAȘ, *Canoanele Bisericii Ortodoxe însoțite de note și comentarii*, vol I. partea I, traducere făcută de Protoiereu, Uroș KOVINCICI, Prof. Dr. Nicolae POPOVICI Tipografia Diecezană Arad, 1931, p. 313.

³ Pr. prof.dr. Liviu Stan, *Relația dintre Biserică și Stat*, în "Ortodoxia", nr. 3-4/1952, p. 367.

Socotită ca o simplă sectă iudaică în perioada ei primară, aparatul de stat roman a fost tolerant față de noua societate religioasă, dar când numărul creștinilor a crescut și s-a văzut că nu este o sectă ci, o noua religie, primejduind interesele orânduirii sclavagiste și a păturilor bogate a acestora Slatul Roman a trecut la măsuri agresive, la scoaterea în ilegalitate, creștinismul, religia iubirii în Hristos, devenind religie ilicită.

Pătura bogată și mai ales preoții altarelor păgâne au avut cel mai mult de pierit (în interese) de pe urma apariției noii religii. Numărul celor care jertfeau a început să se micșoreze în același timp, micșorându-se și baza materială.

Simțindu-se atacate reprezentațiile cultelor păgâne au trecut la denigrări la adresa creștinilor, formulând tot felul de acuze neîntemeiate și chiar scandaloase, la adresa lor. Apoi au trecut la instigări directe împotriva Bisericii creștine și în cele din urmă să se adreseze direct Statului cu plângeri care denunțau creștinismul ca fiind *"un dușman al neamului omenesc"*, iar pe creștini declarându-i *"atei"* și ca atare *"dușmani ai Statului"* și firește ai cultului împăratului. S-a trecut treptat la organizarea unor manifestări împotriva Bisericii și chiar la acte de agresiune împotriva slujitorilor, altarelor creștine, ca de exemplu acela la care era să cadă victimă chiar Sfântul Apostol Pavel.

O serie de meșteșugari, vrăjitori, ghicitori și samari s-au stârnit împotriva creștinilor amenințându-i. Un exemplu concludent îl avem în Sfânta Scriptură unde se vorbește despre revolta argintarului Dimitrie (cap. 19, Faptele Apostolilor) contra creștinilor. Însuși cultul împăratului se simțea subminat și primejduit prin convertirea la creștinism *"Acest cult constituie o baza a unității imperiului căci prin el, conducerea Statului roman cuprinsese ca sub un capac sau sub un clopot pe toate celelalte culte sau religii care erau tolerate deopotrivă, dar numai dacă credincioșii lor își îndeplineau obligația de a jertfi și unor zei romani și mai ales Cezarului"*⁴

Este de remarcat faptul că față de popoarele învinse, romanii erau tolerați, din punct de vedere religios. Totuși vreme lungă ei au interzis introducerea de culte străine, de teamă ca nu cumva acestea să slăbească legăturile care uneau Statul. Introducerea de noi culte era supusă aprobării prealabile a Statului⁵.

Cu toate nedreptățile pricinuite, autoritatea bisericească și-a păstrat constant atitudinea de supunere față de Stat, dar de neacceptare a unor credințe și practici religioase contrare învățaturii creștine, apărându-și mereu libertatea de conștiință și reclamând-o în orice împrejurare potrivit cuvintelor Scripturii care spunea că se cade a asculta mai mult de Dumnezeu decât de oameni⁶. Desigur însă că autoritatea de stat a sprijinit în permanență politeismul - principalul factor religios negativ la relațiilor dintre Biserică și Stat.

Astfel vedem că deși creștinismul nu a fost o revoluție, el a fost revoluționar prin doctrina sa, de aceea s-au unit clasele care-și vedeau periclitată existența prin dispoziția obiectului muncii și au prigonit vreme de 300 de ani pe creștini. Așa au început persecuțiile împotriva Bisericii în anul 64. De la această primă prigoană dezlănțuită de minciunile unui împărat, persecuțiile s-au repetat la intervale mai mari sau mai mici de timp. Edictele de prigoană emise împotriva adeptilor lui Hristos nu s-au respectat întocmai în toate provinciile imperiului roman, fiind influențate de credința guvernatorilor acelor provincii. Persecuțiile au fost *"mai aspre în provinciile imperiale și au lipsit uneori zeci de ani în provinciile senatoriale ale Imperiului"*. Ceea ce a început Nero au continuat cu destulă înverșunare Caligula Nerva, Traian, Adrian, Valerian și alții⁷.

Persecuțiile împotriva creștinilor și a evreilor au continuat cu întreruperi până aproape de vremea lui Constantin cel Mare, când au încetat cele ale creștinilor, dar nu și cele ale evreilor cărora

⁴ Pr. prof.dr. Liviu Stan, *Relația dintre Biserică și Stat*, în "Ortodoxia", nr. 3-4/1952, p. 368.

⁵ Nicolae Grigore Popescu, *Raporturile dintre Stat și Biserică*, Chișinău, 1936, p. 18-20.

⁶ Arhid. Prof. Dr. Nicolae Floca, *Drept canonic ortodox. Legislație și administrație Bisericească*. Vol II, București, 1990, p. 286.

⁷ Pr. Prof. Teodor Bodogae, *Istoria Bisericească Universală*, vol I, p.46.

nu li s-a pus capăt decât târziu, prin veacurile VII -VIII în Imperiul Bizantin⁸.

Pentru că nu s-au putut organiza niciodată sub formă de "colegia licita", comunitățile creștine primare s-au organizat ca societăți ale săracilor sau funerare. Creștinii nu au primit niciodată aprobare din partea Senatului pentru a deveni "colegia licita".

Sub domnia împăratului Septimiu Sever creștinii s-au bucurat pentru pruna dată în Imperiu de toleranță religioasă generală și au avut posibilitatea să dețină bunuri materiale. Atunci s-a făcut distincție clară între iudei și creștini. Dar sub împărații următori viața creștinilor a fost la fel de grea ca și până atunci datorită instabilității hotărârilor împăraților cu privire la soarta creștinilor.

Periculoasă pentru orânduirea socială de atunci a părut romanilor și forma de proprietate a bunurilor în cadrul obștii. Comunitatea bunurilor nu convenea celor din clasele asupritoare care aveau sclavi și pământuri întinse, fapt care a dus în mai multe rânduri la confiscarea bunurilor lor. Nici un roman nu privea cu ochi buni egalitatea între stăpâni și sclavi, între iudei și elini, iudei și romani ca și egalitatea între toate popoarele, concepție care era promovată de ucenicii lui Hristos.

*"Ce putea fi mai primejdios pentru întreaga viața socială și de stat a imperiului decât, o asemenea schimbare care s-ar produce în structura sa economică și socială? Nimic nu amenința mai grav statul roman decât spectrul răsturnării orânduiri sociale din cuprinsul său"*⁹.

Istoria primelor 3 veacuri de prigonire a creștinilor din partea stăpânirii romane, nu înregistrează nici un fel de rezistență sau revoltă, a anatatei creștinilor împotriva Statului persecutor, de asemenea nici o acțiune subversivă, conspiratoare împotriva autorității de stat. Biserica și credincioșii au primit cu resemnare și nu cu revoltă, măsurile luate de Statul roman împotriva lor; s-au supus acestor legi ca unor rânduri ale stăpânirii, dar și-au păstrat credința lor cu toate suferințele la care au fost supuși. Din vremea aceasta datează numărul cel mai mare de martiri și mucenici ai credinței.

Cel dintâi împărat care a adus eliberarea creștinilor a fost Constantin cel Mare prin Edictul de la Milan din 313. Din cuprinsul acestui edict se vede clar ca el a fost dat în interesul împăratului și nu al vreunei religii. Prin edict se dădea creștinilor și tuturor celorlalți credincioși libertatea deplină. Deci, evenimentul din 313 înseamnă de fapt scoaterea din ilegalitate a creștinilor. Religia romano-păgână încetează prin acesta de a mai fi religie de stat în sensul în care ea fusese până atunci. Statul devine astfel neutru față de cultele religioase.

*"Noi Constantin și Dicinius Augusti sosiți la Milan sub auspicii fericite și căutând cu bunăvoință tot ce interesează bunul mers și securitatea publică între multe lucruri pe care le-am socotit utile și propriu-zis înaintea tuturor lucrurilor, am socotit că trebuie fixate regulile în care să fie cuprinse cultul și respectul divinității. Să se știe că noi acordăm creștinilor și tuturor celorlalți întreaga libertate de a urma religia pe care și-o vor alege, în vederea căreia divinitatea care rezidă în cer va binevoi să ne fie și noua favorabilă și celor care trăiesc sub imperiul nostru. Prin acest înțelept și sănătos sfat, noi facem deci să se cunoască voința noastră în sensul, nu numai la libertatea de a urma sau de a îmbrățișa religia creștină să nu fie refuzată nimănui, dar că este îngăduit fiecăruia de a-și încredința sufletul său religiei care îi convine. Această concesiune pe care le-o facem, credincioșilor în mod absolut și sigur, înțelepciunea voastră va înțelege că noi o acordăm deopotrivă tuturor celor care vor să urmeze cultul lor sau riturile lor particulare"*¹⁰.

Prin toate acestea se inaugurează o nouă politică religioasă în lume, întemeiată pe libertatea religioasă, fără nici o discriminare, pe egalitatea cultelor în fața Statului, care în materie de credință religioasă se declară neutru, abolind privilegiile de stat de până atunci.

În noua situație, Biserica, a avut tot interesul să intre în alianță cu împăratul după ce suferise rigorile prigonirilor imperiale, după ce căutase în zadar să-i înduplece pe împărații anteriori și să le câștige bunăvoința. Pentru a-și putea limpezi problemele interne ale Bisericii, creștinii au căutat și

⁸ Arhid. Prof. Dr. Nicolae Floca, *Drept canonic ortodox. Legislație și administrație Bisericească*. Vol II, București, 1990, p. 289.

⁹ Arhid. Prof. Dr. Nicolae Floca, *Drept canonic ortodox. Legislație și administrație Bisericească*. Vol II, București, 1990, p. 289.

¹⁰ Pr. Prof. Dr. Liviu Stan, *Relația dintre Biserică și Stat*, în "Ortodoxia", nr. 3-4, 1952, p. 372.

au găsit în împărat un aliat de a cărui putere s-au servit împotriva ereticilor. Sprijinind Biserica majoritară față de ereticii ei, Constantin cel Mare, și-a asigurat colaborarea și simpatia celor ce țineau la tradiția și credința ortodoxă, ceea ce nu era fără importanță pentru poziția ei, pentru că după Sinodul I Ecumenic, mai mult decât înainte, majoritatea credincioșilor și a clericilor s-au pus total în slujba împăratului.

Recunoscută ca un cult liber, Biserica și-a dobândit prin această recunoaștere calitatea de instituție publică și de pe această poziție a putut să-și sporească mijloacele economice și să aspire și chiar să devină o putere politică sub Constantin cel Mare. De pe aceasta bază, Biserica a colaborat cât se poate de strâns cu statul și a mers mai târziu în condițiile acestei colaborări până la identificarea cu el.

După anul 313, prin introducerea raporturilor de colaborare, pe baze legale, între Stat și Biserică, aceasta din urmă a căutat să folosească legile Statului în privința agonisirii și păstrării ei. Mijloacele de dobândire prevăzute și protejate de legile Statului au fost folosite și de Biserică. Pentru toate donațiile pe care le primeau din partea clericilor sau a laicilor, Biserica își constituia titlul de proprietate, prin dispozițiunile dreptului civil. Totodată, moștenirile au fost și ele un mijloc de agonisire a patrimoniului Bisericii, astfel că testamentele cu scopuri pioase au constituit pentru Biserică un bogat ajutor de dobândire a averii.

”Desigur este ușor de priceput, pentru ce Biserica a acceptat protectoratul din partea împăratului, deci, a Statului roman, după ce se știe în ce situație se găsea ea până în anul 313. Biserica a avut tot interesul să intre în alianță cu împăratul, după ce suferise rigorile prigonirilor imperiale, după ce încercase în zadar să înduplece pe împărații anteriori și să le câștige bunăvoința¹¹.

Calitatea de instituție publică și-a dobândit-o biserică prin recunoașterea ei ca un cult liber și de pe această poziție a putut să-și sporească mijloacele economice și să aspire ba chiar să devină o putere politică sub Constantin cel Mare.

În legătură cu atitudinea lui Constantin cel Mare față de Biserică, partea cea mai mare a autorilor apuseni catolici, dar nu puțini și dintre cei orientali ortodocși, au emis părerea că sistemul cezaro-papist în relațiile dintre Biserică și Stat ar începe cu el. Această afirmație se bazează pe declarația lui Constantin cel Mare că el ar fi: ”episcop de Dumnezeu al treburilor celor din afară ale bisericii”(Vita Constantini IV, Eusebiu al Cezareei)¹².

De pe aceste baze create prin politica lui Constantin cel Mare, Biserica a colaborat cât se poate de strâns cu Statul și a mers mai târziu în condițiile acestei colaborări până la identificarea cu el. Dacă împăratul nu a făcut decât să înalțe puțin Biserica pe o poziție dominantă, dar fără baza legată față de celelalte culte, urmașii săi s-au străduit ca acest caracter dominant al Bisericii să-l accentueze până la transformarea ei în Biserică de Stat.

Pentru a împiedica propagarea ereziilor, Biserica a avut întregul sprijin al Statului, fiind abrogate canoanele Sinodului Arion de la Ririni din 359, s-au abrogat toate măsurile luate de Iulian Apostatul împotriva creștinilor, iar puțin după 380 creștinismul a fost declarat cult oficial al statului prin edictul ”*Defide catolice*” dat de împăratul Teodosie I. Prin acest edict a fost interzis oficial orice alt act de cult păgân și orice manifestare care l-ar mai fi reamintit, considerându-i pe cei ce nu l-ar respecta vinovați de sacrilegiu și de crimă împotriva împăratului¹³.

S-au luat o serie de măsuri privitoare la monarhism la comportamentul și judecarea episcopilor vinovați, măsuri care reglementau intrarea în monahism sau în ierarhia bisericească.

Procesul de înfrângere a păgânismului a fost de lungă durată fiind sprijinit de colaborarea dintre cele două puteri. Lupta dintre păgânism și creștinism a fost dusă și pe fundalul filozofiei celor două, dintre filozofia păgână și cea creștină. Dar acest fapt a fost ușurat prin înființarea după anul 425 a primei universități creștine la Constantinopol.

Tot în scopul de a lega cât mai mult conducerea Statului de Biserică și de a-l angaja definitiv

¹¹ Nicolae Grigore Popescu, *Raporturile dintre Stat și Biserică*, Chișinău, 1936, p. 29.

¹² Pr. Prof. Dr. Liviu Stan, *Relația dintre Biserică și Stat*, în ”Ortodoxia”, nr. 3-4, 1952, p. 380.

¹³ Pr. Prof. Dr. Liviu Stan, *Relația dintre Biserică și Stat*, în ”Ortodoxia”, nr. 3-4, 1952, p. 384.

în aservirea intereselor sale, Biserica s-a străduit ca ceremonia încoronării imperiale să fie și ea încreștinată, prin asistența la această ceremonie a Patriarhului Constantinopolului, act care începuse fie în timpul lui Teodosie al II-lea, fie mai târziu prin săvârșirea actului încoronării chiar de către împăratul Constantinopolului, act care se inaugurează chiar cu împăratul Mareian (450-457).

Devenită cult oficial al statului ale cărei legi și hotărâri dogmatice sunt promulgate după al II-lea Sinod Ecumenic și ca legi de stat, ea devine principala aliată a imperiului în același timp principala răspunzătoare de soarta lui cu care colaborează deosebit de strâns sprijinind și favorizând toate măsurile interne de consolidare a Statului.

În toila prăbușirii Imperiului roman de Apus din nevoia de a mobiliza toate forțele împotriva dușmanului din afara, statul este determinat să încerce să strângă tot mai mult raporturile sale cu Biserica datorită posibilităților pe care le avea aceasta de a mobiliza masele de locuitori, care deveniseră aproape integral creștine.

Faza nouă a relațiilor Biserica-Stat o înscrie anul 451 când s-a întrunit al IV-lea Sinod Ecumenic la Calcedon din porunca împăratului Mareian. Ceea ce este caracteristic pentru acest sinod care inaugurează o fază nouă este că deodată cu promulgarea hotărârilor dogmatice și canonice în forma și cu puterea legilor de stat, (nomocanoane), împăratul Mareian face un pas înainte și declară că legile bisericești au putere mai mare decât legile de stat, adică primează față de acestea acolo unde s-ar referi la chestiuni comune. Subliniind acest moment, hotărârile Sinodului IV Ecumenic, reglementează și ele într-o formă nouă raporturile dintre Biserica și Stat încadrând în chip formal unitățile teritoriale ale Bisericii în acelea ale Statului și însușindu-și multe legi de stat cărora le-a dat un veșmânt bisericesc.

Concluzii

Raporturile ce s-au stabilit între instituția de stat și cea religioasă în cadrul istoriei universale, au suferit numeroase schimbări. Biserica modelându-și mereu chipul după nou, deși uneori acest proces a fost dificil. Astfel, Biserica Ortodoxă a încetat de a mai fi singura organizație religioasă admisă în stat, devenind o Biserica dominantă în raport cu celelalte culte.

Evoluând odată cu societatea Biserica a fost în permanentă legătură cu noile caracteristici ale vremii, ne fiind un factor de frânare al progresului pentru că atunci nu ar mai fi putut să-și realizeze menirea. Legislația bisericească și de stat, a fost un factor important și a contribuit la dezvoltarea și armonizarea întregii societăți.

Noi cei din ziua de astăzi trebuie să înțelegem că nu poate fi despărțită dragostea de biserică de loialitatea față de patrie. Acest lucru poate fi văzut și în contextul anului Centenar, făcând amintire, de contribuția Bisericii și a ierarhiei ei, la actul marii Uniri. Astăzi, Biserica Ortodoxă Română se află în plin proces de afirmare și de revbune raporturi cu Statul. Aceste raporturi, dintre biserică și Stat, trebuie să aibă la bază principiul enunțat de Împăratul Iustinian (sec. VI) și anume acela al "simfoniei", iar conlucrarea dintre Biserica și Stat fiind absolut necesară.

Bibliografie

Biblia sau Sfânta Scriptură, Editura Institutului Biblic și de misiune Ortodoxă, București, 2013.

Ioan N. Floca pr. prof. dr., *Drept Canonic Ortodox, Legislație și Administrație Bisericească*. Vol I și Vol II, Editura Institutului Biblic și de misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1990.

Ioan Rămureanu, Pr. Prof., Milan Șesan, Pr. Prof., Teodor Bodogae, pr. prof., *Istoria Bisericească Universală*, vol I și II, 1993.

Liviu Stan, pr. prof.dr. , *Relația dintre Biserica și Stat*, în "Ortodoxia", nr. 3-4/1952.

Nicolae Milaş dr., *Canoanele Bisericii Ortodoxe însoțite de note și comentarii*, vol I. partea I, traducere făcută de Protoiereu, Uroș Kovincici, Prof. Dr. Nicolae Popovici, Tipografia Diecezană Arad, 1930.

Nicolae Grigore Popescu, *Raporturile dintre Stat și Biserica*, Chișinău, 1936.